

Література

1. Андрущенко В. Л., Данілов О. Д. Податкові системи зарубіжних країн. — К.: Комп'ютер прес, 2004. — С. 287.
2. Бескид Й. Теоретичні засади бюджетної децентралізації: нормативна та позитивна теорія бюджетного федералізму // Світ фінансів. — 2007. — № 4. — С. 116–121.
3. Бондарук Т. Г. Зарубіжний досвід використання місцевих податків // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. — 2008. — № 5. — С. 42–46.
4. Данілов О., Мухомор Ю. Місцеві податки і збори: шляхи їх удосконалення // Вісник Державної податкової служби України. — 2000. — № 45. — С. 9.
5. Десятнюк О. М. Аксіологія ризикованості сфери оподаткування // Фінанси України. — 2009. — № 2. — С. 51–59.
6. Мельник О., Криничка С. Про формування місцевих бюджетів // Економіка України. — 2004. — № 1. — С. 17–23.
7. Монаєнко А. О. Методи державного регулювання міжбюджетних відносин // Держава та регіони. Серія: Державне управління. — 2008. — № 2. — С. 144–149.
8. Налог на недвижимость: от теории до практики // Доступ з: www.est.ua/press/articles/
9. Олійник Д. С. Децентралізація управління місцевими бюджетами по-французьки // Фін. контроль. — 2006. — № 2. — С. 50–53.
10. Онисько С. М., Тофан І. М., Грицина О. В. Податкова система. Підручник / За загальною редакцією С. М. Онисько. — Львів: Новий Світ-2000, 2004. — 310 с.
11. Павлюк К. В. Формування доходів місцевих бюджетів // Фінанси України. — 2006. — № 4 — С. 24 — 37.
12. Податкові системи зарубіжних країн. Налоги в США — подоходный налог, местные налоги, возврат налогов в США // Доступ з: www.sander.ru/articles/222.html
13. Податок на нерухоме майно: місія законодавчо не здійснена? // Доступ з: <http://rights.unian.net/ukr/detail/>
14. Реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування / М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, В. Т. Бодров та ін. — 2004. — 400 с.
15. Слухай С. В., Гончаренко О. В. Зарубіжний досвід організації місцевих фінансів // Фінанси України. — 2006. — №7. — С. 12–21.
16. Соколовська А. М. Податкова система України: теорія та практика становлення. — К.: НДФІ, 2001. — 372 с.
17. Статистичний щорічник України за 2006 рік / За ред. Осауленка О. Г. — К.: Консультант, 2007. — 551 с.
18. Тарангул Л. Л. Регіональна податкова політика: зміст і особливості її реалізації // Фінанси України. — 2004. — № 10. — С. 9–13.
19. Циммерманн Х. Муниципальные финансы: Учеб.: Пер. с нем. — М.: Дело и сервис, 2003. — 352 с.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2009 р.

УДК 369.3

О. О. Кундицький,
ЛНУ імені Івана Франка

СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РОБОЧОЇ СИЛИ В УКРАЇНІ

Розглянуто страхування на випадок безробіття як одне із джерел розширення фінансової бази розвитку робочої сили в Україні.

Проаналізовано сучасний стан справ у даній галузі і запропоновано конкретні рекомендації щодо становлення страхування на випадок безробіття як вагомого джерела розширення фінансової бази розвитку робочої сили в економіці України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: страхування, безробіття, зайнятість, фінансова база, регулювання.

Як одне із важливих джерел фінансової бази розвитку робочої сили в Україні нами розглядається страхування. У ринковій економіці страхування — це система економічних відносин, яка включає створення за кошти підприємств, організацій та населення спеціального фонду коштів та їх використання для відшкодування втрат

майна від стихійного лиха або інших несприятливих явищ, а також для надання громадянам чи членам їх сімей допомоги при різних подіях у їхньому житті (досягнення певного віку, хворобі, втраті працездатності, нещасного випадку, смерті тощо). Створення ефективної системи страхування є одним з основних напрямків розвитку фінансової системи України.

Ми розглядаємо соціальне страхування як фінансову категорію, як частину грошових відносин з розподілу і перерозподілу доходу з метою формування і використання фондів, призначених для утримання осіб, які не беруть участі в суспільно корисній праці [5, с. 198]. Із сукупності законодавчо визнаних нині видів державного соціального страхування ми акцентуємо увагу саме на загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні на випадок безробіття, яке, на нашу думку, передбачає новий механізм підтримки робочої сили та має значний вплив на розвиток фінансової бази розвитку робочої сили в економіці України.

Законодавчою базою страхування на випадок безробіття є «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Закон України «Про зайнятість населення» зі змінами та доповненнями, Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», а також норми міжнародних договорів України з цих питань, ухвалені Верховною Радою України. Перевагами системи соціального страхування на випадок безробіття є те, що за раціональної її організації можна забезпечити прийнятний рівень соціального захисту безробітних, виключається прихований перерозподіл фінансових коштів, характерний для всіх інших систем формування фінансових ресурсів на здійснення заходів політики зайнятості населення.

Законодавчо визначено коло осіб, що підлягають страхуванню на випадок безробіття. До їх числа віднесено осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту), включаючи тих, котрі проходять альтернативну (невійськову) службу, а також працюють неповний робочий день або тиждень, та на інших підставах, передбачених законодавством про працю. Також передбачено, що особа набуває статусу застрахованої з дня укладання трудового договору, з якого починається оплата страхових внесків. Припиняється сплата страхових внесків з дня розірвання трудового договору. Отже, з введенням системи соціального страхування на випадок безробіття найманим працівникам не доведеться набирати з нуля страховий стаж, який тим самим ототожнюється із трудовим стажем. Щодо роботодавців, то вони набувають статусу платників страхових внесків до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття з дня реєстрації суб'єкта господарювання в установленому порядку.

Крім того, чітко визначено перелік видів забезпечення та соціальних послуг, котрі надаються застрахованим громадянам. До видів забезпечення за цим законом належать: допомога з безробіття, зокрема одноразова її виплата для організації безробітними підприємницької діяльності; допомога з часткового безробіття; матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного; матеріальна допомога з безробіття, одноразова матеріальна допомога безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні; допомога на поховання в разі смерті безробітного або особи, яка перебуває на його утриманні.

До видів соціальних послуг за законом про зайнятість та про соціальне страхування на випадок безробіття належать: професійна підготовка, перепідготовка або підвищення кваліфікації та профорієнтація; пошук підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні, зокрема шляхом надання роботодавцю дотації на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних і фінансування організації оплачуваних громадських робіт для безробітних; інформаційні та консультативні послуги, пов'язані з працевлаштуванням.

Законом про страхування на випадок безробіття розміри допомоги передбачено у відсотках до середньої заробітної плати (доходу) залежно від страхового стажу:

- до 2 років — 50 %;
- від 2 до 6 років — 55 %;
- від 6 до 10 років — 60 %;
- понад 10 років — 70 %.

Якщо аналізувати аналогічні виплати в країнах з розвинутою економікою, то слід зазначити, що тут спостерігається тісний зв'язок між динамікою виробництва та безробіттям. Це співвідношення ілюструє закон Оукена. Його сутність полягає у тому, що приріст на 2,5 % реального обсягу ВВП скорочує безробіття приблизно на 1 % і, навпаки, скорочення реального обсягу ВВП на таку саму величину підвищує рівень безробіття на 1 % [4, с. 50–51].

Розмір соціальної допомоги безробітним у цих країнах становить: у США — в середньому 50 % заробітку, у Німеччині — 68, Франції — 48, Японії — 70–80 %. Згідно з законодавством, допомогу отримують працівники, які зареєстровані на біржі праці, мають певний стаж роботи і сплачують внески у фонд з безробіття.

До речі, у Німеччині ця допомога має диференційований характер. Так, розмір виплачуваної впродовж періоду не більш ніж 32 місяці допомоги у разі безробіття становить не більш ніж 63 % від попереднього доходу до утримання податків або 68 % за наявності дітей, які перебувають на утриманні. Після закінчення цього періоду допомога виплачується у розмірі 53 % (58 % за наявності дітей-утриманців), але при цьому необхідно пройти перевірку на потребу в допомозі.

Залежно від віку, допомога у разі безробіття виплачується повністю впродовж таких періодів:

- до 42 років — не більш ніж 12 місяців;
- старших від 42 років — не більш ніж 18 місяців (за умови незайнятості впродовж 44 місяців за останні сім років);
- старших від 49 років — не менш ніж 26 місяців (за умови незайнятості впродовж 52 місяців за останні сім років);
- старших від 54 років — не менш ніж 32 місяці (за умови незайнятості впродовж 64 місяців за останні сім років) [2, с. 44].

Відповідно до чинного законодавства України, для управління страхуванням на випадок безробіття й акумуляції коштів на цю мету створено цільовий централізований страховий фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття як некомерційна самоврядна організація. Важливо відзначити, що гарантом забезпечення застрахованих осіб та надання їм відповідних соціальних послуг виступає держава. Законодавчо визначено, що кошти фонду не включаються до складу Державного бюджету України.

У дохідну частину бюджету Фонду зараховуються:

- страхові внески страхувальників-роботодавців та застрахованих осіб;
- асигнування державного бюджету;
- суми фінансових санкцій, застосованих до підприємств, установ та організацій за порушення встановленого порядку сплати страхових внесків;
- благодійні внески підприємств, установ, організацій.

Найвагомішим джерелом надходжень до бюджету Фонду — понад 90 % є страхові внески юридичних і фізичних осіб на випадок безробіття.

Незважаючи на збільшення обсягів надходжень, у формуванні бюджету Фонду виникають проблеми. Це стосується приведення у відповідність законодавчої бази щодо сплати страхових внесків на випадок безробіття платниками, які обрали спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, тобто сплачують єдиний податок. Недостатньо досконалим і врегульованим, на нашу думку, є питання сплати страхових внесків на випадок безробіття платниками, які беруть участь у сплаті страхових внесків на добровільних засадах. Негативно впливає на формування доходів бюджету Фонду періодичне списання заборгованості зі сплати страхових

внесків на випадок безробіття. Загалом, механізм стягнення заборгованості зі страхових внесків на випадок безробіття є не зовсім досконалим, про що свідчить значна заборгованість перед Фондом збанкрутілих підприємств (активи підприємств-банкрутів на практиці є меншими, ніж грошові вимоги кредиторів). Всі вищенаведені факти свідчать про наявні недоліки у формуванні дохідної частини бюджету Фонду, тому основним пріоритетом на майбутнє насамперед має бути удосконалення законодавчої та нормативної бази.

Крім того, на нашу думку, є доречним поділити кошти фонду на два автономні бюджети. Перший бюджет призначений для бюджету фінансування заходів активної політики на ринку праці, що передбачаються державою та територіальними програмами зайнятості (створення додаткових робочих місць, розвиток малих підприємств, перепідготовка вивільнюваних працівників і незайнятого населення, утримання та розвиток служби зайнятості тощо), і здійснюються за рахунок державного й місцевих бюджетів із залученням коштів від приватизації (бюджет зайнятості). Другий бюджет — для фінансування заходів пасивної політики щодо покриття різних видів виплат безробітним (допомоги з безробіття, надання матеріальної допомоги членам сім'ї безробітного, безпроцентної позики безробітним для заняття підприємницькою діяльністю, залучення їх до оплачуваних громадських робіт, виплата дострокових пенсій безробітним тощо) за рахунок страхових внесків підприємств (підприємців), а в майбутньому і працівників (бюджет страхування на випадок безробіття).

Таке розмежування бюджетів фонду сприятиме створенню належних умов для розширення активної політики на ринку праці та розширенню фінансової бази розвитку робочої сили в Україні.

Аналіз існуючого стану справ дозволяє зробити узагальнення щодо ключових проблем фінансування соціального страхового захисту на випадок безробіття. Це: довгострокове зниження частки фонду оплати праці в операційних витратах та у ВВП, а також низький рівень заробітної плати, що істотно звужує базу нарахування страхових внесків на випадок безробіття; неплатежі або нерегулярні платежі до страхового фонду на випадок безробіття деяких юридичних та фізичних осіб, зокрема, зайнятих у тіншовій економіці, що істотно знижує обсяги страхового фонду; збільшення частки пенсіонерів та незайнятого з різних причин населення, що збільшує страхове навантаження на працююче населення; невирішеність теоретико-методологічних проблем фінансово-економічного забезпечення та організації страхування на випадок безробіття.

Крім того, джерелом можливих протиріч і конфліктів є подвійне керівництво службою зайнятості (рис. 1) [1, с. 109]. Нині Державна служба зайнятості частину функцій виконує під керівництвом правління страхового Фонду, а іншу — Міністерства праці та соціальної політики. Це означає, що вона фактично має подвійний статус. Проте досвід країн з розвинутою ринковою економікою свідчить про можливість реалізації кількох варіантів організаційного взаємозв'язку страхових фондів і служб зайнятості, причому в більшості випадків ці інституції відокремлені одна від одної з метою запобігання втручанням однієї структури в діяльність іншої. Цим принципом керуються, наприклад, у Франції, Швеції, деяких штатах США.

За таких обставин становлення адекватної сучасному ринку моделі соціального страхування на випадок безробіття протікає в Україні повільно і з великими труднощами, що викликано також споконвічним відношенням реформаторів до соціальної сфери як до «баласту». Втім, слід визнати, що реформа соціального страхування на випадок безробіття передовсім має бути націлена на перетворення частини страхових засобів у джерело розширеного відтворення, — стратегічно важливий компонент антикризово-реформаційного процесу в цілому. Причому почати впровадження накопичувально-інвестиційних форм соціального страхування на випадок безробіття (приватнокорпоративної моделі останнього) важливо з урахуванням задачі переходу вітчизняної економіки не просто до ринку, але до ринку, що відповідає етапу постіндустріалізму.

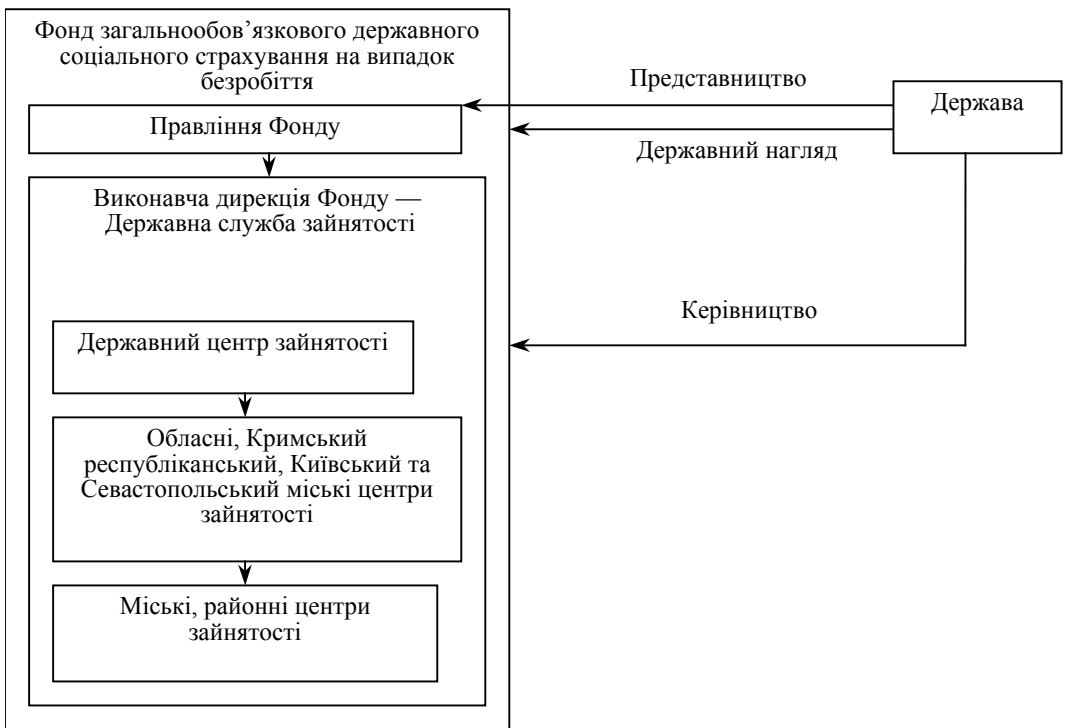

Рис. 1. Схема управління Державною службою зайнятості — виконавчою дирекцією Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття

У даному контексті найважливішими для соціального страхування принципами повинні бути наступні: 1) внески застрахованої особи накопичуються на персональних рахунках з відповідним антиінфляційним захистом; 2) для визначення величини цих внесків і розміру майбутніх виплат використовуються актуарні розрахунки; 3) цей розмір співвідноситься також зі страховим стажем і сплаченою раніше сумою внесків; 4) протягом усього періоду часу від початку внесення платежів до настання страхового випадку організується ефективне управління накопиченою сумою як фінансовими інвестиціями; 5) розмір страхових сум збільшується за рахунок частини доходу від інвестування.

Крім того, подальше реформування системи формування страхових коштів і виплат за соціальним страхуванням на випадок безробіття повинне здійснюватись, на нашу думку, за такими основними напрямками:

1. дерегулювання ринку праці;
2. жорсткі умови надання матеріальної компенсації;
3. наголошення на підвищенні ефективності від вкладених ресурсів при розробці та реалізації активних і пасивних програм;
4. політика країни має бути орієнтована на максимально швидке зменшення економічних та фінансових втрат від безробіття, на пришвидшену реінтеграцію безробітних у сферу оплачуваної зайнятості. Основний акцент має бути зроблено на зменшення чисельності претендентів на державну соціальну допомогу і відповідно соціальних витрат держави;
5. компенсаційний механізм має ґрунтується тільки на страхових принципах;
6. установлюються доволі жорсткі правила збереження права на страхові виплати з безробіття.

Також, страхування на випадок безробіття в Україні доречно зробити в двох організаційно-фінансових формах. Перша — це система державного або національного страхування, а інша — система страхування найманих працівників. Зазначені види страхування мають базуватися на єдиному розподільчому принципі, тобто

функціонують на основі бюджету поточних виплат, але мають мати різні цілі і відповідно різні механізми функціонування (порядок збору внесків, призначення страхових виплат, систему управління).

Державному (національному) страхуванню має підлягати все населення країни. Основним джерелом фінансового забезпечення державного страхування мають стати відрахування з доходів громадян у науково обґрунтованому і законодавчо визначеному розмірі. Збір страхових внесків мають здійснювати органи податкової адміністрації. Кошти перераховуватимуть роботодавці, з якими працівники укладають контракти. У випадку індивідуального підприємництва страхові внески перераховуватимуть безпосередньо працівники.

Система соціального страхування найманих працівників має охоплювати осіб, що працюють за трудовим договором, проте державні службовці повинні страхуватися окремо. В обов'язковому порядку наймані працівники підлягають страхуванню на випадок захворювання, безробіття та інвалідності. Головним джерелом фінансування цієї системи мають стати страхові внески роботодавців (відрахування від фонду оплати праці) та найманих працівників, які сплачують відсоток із заробітної плати. Тільки за таких умов страхування на випадок безробіття стане вагомим джерелом розширення фінансової бази розвитку робочої сили в економіці України.

Література

1. *Маршавін Ю. М.* Шляхи удосконалення інституційного забезпечення розвитку ринку праці України // Зайнятість та ринок праці. — 2001. — Вип. 14. — С. 99–110.
2. *Руденко В.* Фінансово-правові аспекти ринку праці у Федеративній Республіці Німеччина // Україна: аспекти праці. — 1998. — № 3. — С. 39–45.
3. *Сахань І.* Зарплата має стати гарантією достатку // Аспекти праці. — 2001. — № 3. — С. 36–41.
4. Словарь-справочник менеджера. — М.: ИНФРА-М, 1996. — С. 50–51.
5. Финансы / Под редакцией В. М. Родионовой. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 431 с.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2009 р.

УДК 330

І. А. Луценко, аспірантка
кафедри політекономії факультетів
управління і маркетингу
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У статті проаналізовано функції держави і подальший їх розвиток в умовах соціалізації економіки, досліджено процес соціалізації функцій держави як невід'ємної складової сучасного економічного розвитку, обґрунтовано необхідність соціалізації транзитивних економік, сформовано основні напрямки соціалізації функцій української держави.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: трансформація функцій держави, соціалізація економіки, соціалізація функцій держави.

Сучасна економічна система характеризується особливим динамізмом та надзвичайною складністю соціально-економічних процесів. Найважливішими з них у ХХІ ст. є процес соціалізації економіки, який трансформуючи економічну систему, забезпечує її перехід до постіндустріального суспільства. Трансформація економічної системи неминуче веде до трансформації самої держави, її економічних функцій.